

Krytyczne myślenie w pigułce

5/10/15-MINUTOWE

scenariusze umożliwiające poprowadzenie rozmowy na temat dezinformacji podczas lekcji **historii lub wiedzy o społeczeństwie**

Autor/ka materiałów: Agnieszka Tobijasiewicz (Stowarzyszenie Demagog)
Konsultacja merytoryczna: Patryk Zakrzewski (Stowarzyszenie Demagog)
Opracowanie graficzne: Papercut
Korekta tekstu: Monika Tańska (Stowarzyszenie Demagog)

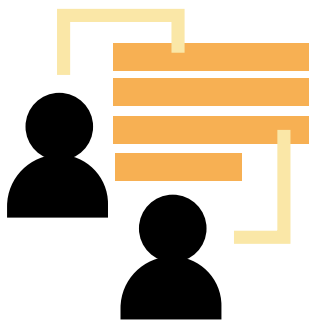
Partnerzy projektu:
Stowarzyszenie Demagog
PTEM
Ja Nauczyciel

Spis treści

---

1. Eksperyment lateral reading	3
2. Czytanie w poziomie w praktyce	5
3. Wyszukiwanie informacji online	7
4. Manipulacja językowa	9
5. Prebunking	11
6. Fact-checking	12
7. Framing	14
8. Analiza mediów	16
9. Informacja publiczna	18
10. Cambridge Analytica	20

Eksperyment lateral reading

WPROWADZENIE

lateral reading – metoda weryfikowania internetowych źródeł informacji: zamiast zagłębiać się w treści publikowane na stronie, której wiarygodność chcemy zweryfikować – sprawdź, co o tym źródle sądzą inne osoby lub instytucje obecne w sieci.

Co powiedzieć uczniom?

Ustalenie wiarygodności źródeł jest problemem, który dotyczy wszystkich osób korzystających z internetu jako źródła wiedzy i informacji. Sprawa jest na tyle nieoczywista, że zainteresowała badaczy ze Stanford History Education Group (SHEG), którzy przeprowadzili interesujący eksperyment. Zaprosili studentów i profesorów historii z 4 różnych uczelni oraz profesjonalnych fact-checkerów i poprosili ich o ocenę wiarygodności konkretnej strony – www.minimumwage.com.

Studenci i profesorowie czytali wskazane źródło w pionie, to znaczy, że pozostawali w obrębie weryfikowanej strony internetowej. Zwracali uwagę na logo, estetykę, wykorzystane grafiki oraz inne informacje zawarte na analizowanej stronie.

Inaczej pracowali fact-checkerzy. Nie pozostawali na stronie, którą mieli zweryfikować, lecz otwierali nowe okno w przeglądarce i wpisywali do wyszukiwarki nazwę strony internetowej, którą sprawdzali, aby zobaczyć, co inni piszą na jej temat. Jest to metoda lateral reading, nazywana również czytaniem w poziomie. Polega ona na wyszukiwaniu informacji o nieznannej stronie w innych, wiarygodnych miejscach sieci internetowej.

Jak poradzili sobie uczestnicy eksperymentu? Tylko 40 proc. studentów znalazło informację o tym, z kim powiązane jest wskazane źródło, natomiast 100 proc. fact-checkerów dotarło do tej informacji. Była to kluczowa wiadomość, by móc podjąć właściwą decyzję o wiarygodności weryfikowanego źródła.

UMIEJSCOWIENIE W PODSTAWIE PROGRAMOWEJ:

Zakres podstawowy i rozszerzony.

TREŚCI NAUCZANIA – WSTĘP:

Kształtowanie zdolności humanistycznych, sprawności językowej, umiejętności samodzielnego poszukiwania wiedzy i korzystania z różnorodnych źródeł informacji, krytycznego formułowania i wypowiedzania własnych opinii.

ĆWICZENIE

Przy pomocy lateral reading zweryfikujcie wspólnie stronę glosminny.pl, która na swoim profilu facebookowym opublikowała post o Królu Zygmuncie III Wazie (*Historia i WOS_dodatek 1*).

Pełna analiza: „[Polacy są potomkami wielkich Lechitów i Sarmatów? Historycy zaprzeczają](#)”.

 [GłosGdańsk.pl](#)
November 4, 2021 · 🌐

Może już nigdy kibice [Legia Warszawa](#) nie zawieszą swoich wspaniałych barw na pomniku jezuickiego króla?

Król Zygmunt III Waza
dumnie spoglądający na Warszawę,
król Jezuicki, zwolennik cenzury kościelnej,
zbrodniarz, który na prośbę zakonu jezuitów
nakazał spalić Roczniki Kronik Długosza w
całej Polsce abyś Ty dziś nie wiedział, że Twoi
przodkowie nazywali się Lechitami i
Sarmatami a Nasza historia ma blisko 11.000
lat a nie 1000 lat jak wmawiają Nam
"eksperci" i że przed chrztem (966 r.) nie
biegaliśmy w skórzanych spódniczkach.

Historia, której nie znacie

👍❤️ 145 11 Comments 50 Shares

ŹRÓDŁO: FACEBOOK

Historia i WOS_dodatek 1

MATERIAŁY TEORETYCZNE

Materiał nr 1

Film dot. eksperymentu przeprowadzonego na Uniwersytecie Cambridge.

Materiał nr 2

Materiał edukacyjny „Teaching Lateral Reading” (w j. angielskim).

Materiał nr 3

Scenariusz lekcji „Akademia Fact-Checkingu, czyli o faktach, opiniach i weryfikowaniu informacji” z wykorzystaniem czytania w poziomie (s. 12).

MIEJSCE NA NOTATKI

.....

.....

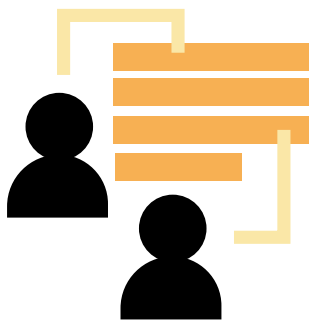
.....

.....

.....

.....

.....

LATERAL READING

5 MIN.

Czytanie w poziomie w praktyce

WPROWADZENIE

lateral reading – metoda weryfikowania internetowych źródeł informacji: zamiast zagłębiać się w treści publikowane na stronie, której wiarygodność chcemy zweryfikować – sprawdź, co o tym źródle sądzą inne osoby lub instytucje obecne w sieci.

Co powiedzieć uczniom?

Trafiając na nieznaną stronę internetową z treściami, które chcemy wykorzystać, np. do wykonania zadania na lekcję, warto najpierw przekonać się, że mamy do czynienia z wiarygodnym źródłem.

Pomocne są w tym **4 pytania**:

- Kto jest właścicielem portalu?
- W jaki sposób finansuje swoją działalność?
- Czym jeszcze się zajmuje?
- Czy może odnieść korzyść, publikując tylko część dostępnych informacji na dany temat lub przedstawiając problem w sposób jednostronny?

Jak znaleźć odpowiedzi na te pytania? Przede wszystkim nie szukaj ich na stronie, którą weryfikujesz. Jeśli nie jest wiarygodna, to wszystkie zakładki na stronie i zamieszczone w nich treści mogą wprowadzić Cię w błąd (dotyczy to również zakładki „O nas”).

Pierwszą zasadą lateral reading jest opuszczenie weryfikowanej strony. Otwórz nową zakładkę w przeglądarce i wpisz do wyszukiwarki nazwę strony, którą weryfikujesz. Przeczytaj, co inni piszą o badanym źródle. Czy jakiegokolwiek znane Ci wiarygodne źródło choćby wspomina o analizowanej stronie internetowej? Gdy znajdziesz odpowiedzi na przywołane pytania, będziesz mógł/mogła podjąć decyzję, czy warto uznać tę stronę internetową za godną zaufania. Pamiętaj, że wyniki pojawiające się w wyszukiwarce na górze listy niekoniecznie są najlepsze i najbardziej wiarygodne.

UMIEJSCOWIENIE W PODSTAWIE PROGRAMOWEJ:

Zakres podstawowy i rozszerzony.

TREŚCI NAUCZANIA – WSTĘP:

Kształowanie zdolności humanistycznych, sprawności językowej, umiejętności samodzielnego poszukiwania wiedzy i korzystania z różnorodnych źródeł informacji, krytycznego formułowania i wypowiedzania własnych opinii.

ĆWICZENIE

Zmierzmy się z ustaleniem wiarygodności portalu, który opublikował tekst „Grypa hiszpanka z 1918 roku: zmarli tylko zaszczepieni”.

Wyszukiwanie informacji online

WPROWADZENIE

wyszukiwarka internetowa – to strona internetowa lub program, który odnajduje w internecie informacje, w oparciu na wpisanych przez użytkowników słowach kluczowych lub załadowanych obrazach.

Co powiedzieć uczniom?

Drażąc jakiś temat lub szukając potwierdzenia dla znalezionych informacji, nie możemy czasami wyjść poza pulę powtarzających się wyników. Warto najpierw wpisać interesującą nas frazę do różnych wyszukiwarek:

- **Yandex.com** – wyszukiwarka rosyjska, szczególnie skuteczna wtedy, gdy szukamy treści rosyjskojęzycznych,
- **DuckduckGo.com** – wyszukiwarka, która nie gromadzi żadnych danych użytkownika.

Najczęściej korzystamy z wyszukiwarki Google.com, która posiada możliwość wyszukiwania obrazem i wyszukiwania zaawansowanego oraz udostępnia szereg operatorów, dzięki którym możemy zawęzić listę dostępnych wyników.

Aby skutecznie wyszukiwać informacje przy pomocy Google, należy odpowiednio formułować zapytania. Zamiast pytać: „Czy w Płocku jest jakaś budka z kebabem?” lepiej jest po prostu wpisać „kebab płock”.

UMIEJSCOWIENIE W PODSTAWIE PROGRAMOWEJ:

Kształtowanie zdolności humanistycznych, sprawności językowej, umiejętności samodzielnego poszukiwania wiedzy i korzystania z różnorodnych źródeł informacji, krytycznego formułowania i wypowiedzenia własnych opinii.

W aspekcie stosunku do prawdy, stałego zmierzania do jej poznania i odróżniania od fałszu oraz ćwiczenia w rozpoznawaniu stopnia pewności i prawdopodobieństwa.

ĆWICZENIE

Kilka przykładowych operatorów, które mogą być pomocne przy wyszukiwaniu:

- **„**
Ustalcie autora słów: **„Musisz patrzeć na fakty, ponieważ one patrzą na ciebie”**. Wpisując to zdanie w cudzysłowie, uzyskamy wyniki dokładnie dopasowane do wpisanej treści – bez uwzględniania synonimów. Jest
- **LUB**
Zobaczcie wyniki po wpisaniu frazy: Churchill lub Roosevelt. Wyszukiwarka znajdzie wszystkie miejsca, w których jest wykorzystana jedna, druga lub obie frazy.

- **SITE:**
Pytanie: Czy Roosevelt pojawia się w fake newsach? Fraza wpisana do wyszukiwarki: Roosevelt site:demagog.org.pl. Google będzie przeglądać tylko wskazaną stronę, aby znaleźć w niej wskazane wyrażenie.

Przydatną funkcją jest korzystanie ze skrótu **ctrl + f**, który uruchamia wyszukiwarkę kontekstową. Dzięki niej możemy wyróżnić interesujące nas wyrażenie na przeglądanej stronie internetowej.

MATERIAŁY TEORETYCZNE

Material nr 1

Więcej wskazówek o tym, [jak wyszukiwać w Google](#).

Material nr 2

Scenariusz lekcji [„Akademia Fact-Checkingu, czyli o faktach, opiniach i weryfikowaniu informacji”](#), w których znajdziesz dodatkowe ćwiczenia (do wykorzystania bez względu na wiek uczniów, s. 13-14).

Material nr 3

Kurs [„Sposoby weryfikacji informacji w internecie”](#) (lekcja 1).

MIEJSCE NA NOTATKI

A large area for taking notes, consisting of numerous horizontal dotted lines.

Manipulacja językowa

WPROWADZENIE

manipulacja językowa – ma na celu wprowadzenie odbiorcy w błąd, wywołanie u niego emocji oraz nakłonienie go do myślenia zgodnie z przedstawioną w przekazie fałszywą tezą. Polega na zastosowaniu jednej lub wielu technik manipulacji, np. wartościowania, wykorzystania języka nacechowanego emocjonalnie, niejednoznaczności.

Co powiedzieć uczniom?

Tworzenie wypowiedzi, która będzie sprzyjała negatywnym zjawiskom społecznym, wymaga wykorzystywania manipulacji językowych. Istnieje szereg technik, które pozwalają nadawcy wpłynąć na odbiorcę. Są to m.in.:

- językowe wartościowanie, zarówno za pomocą konkretnych wyrazów, jak i na poziomie całego zdania czy też tekstu,
- język nacechowany emocjonalnie wraz z różnymi środkami stylistycznymi, wykorzystywanymi do uwypuklenia silnych odczuć wśród odbiorców,
- zdania pytające oraz konkretne znaki interpunkcyjne, które przy pomocy specyficznej konstrukcji tekstu mają potencjał do wprowadzania odbiorcy w błąd,
- sugestie niewyrażone wprost, które mogą przyczyniać się do dezinformacji z powodu swojej niejednoznaczności i różnych możliwości interpretacji.

Innym przykładem jest wykorzystywanie clickbaitów, czyli tytułów wymuszających otwarcie artykułu, np. MUSISZ PRZECZYTAĆ TEN AKAPIT! Zastosowanie jednego sposobu manipulacji językowej nie wyklucza użycia innych.

UMIEJSCOWIENIE W PODSTAWIE PROGRAMOWEJ:

Zakres podstawowy.

TREŚCI NAUCZANIA – WYMAGANIA SZCZEGÓŁOWE:

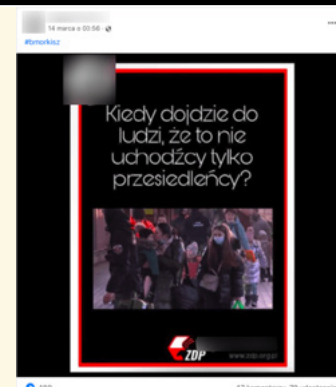
Uczeń odróżnia tolerancję od akceptacji; wyjaśnia, jak tworzą się podziały w społeczeństwie na „swoich” i „obcych”; rozpoznaje przyczyny, przejawy i skutki nietolerancji i stygmatyzacji oraz przedstawia możliwe sposoby przeciwstawiania się tym zjawiskom. Uczeń krytycznie analizuje przekazy medialne i porównuje przekazy różnych mediów dotyczące tych samych wydarzeń czy procesów; formułuje własną opinię w oparciu o poznane fakty; rozpoznaje przejawy nieetycznych zachowań dziennikarzy.

ĆWICZENIE

Poproś uczniów, aby wskazali, jakie techniki zostały wykorzystane w poniższych przykładach.

Treść grafiki sugeruje, że Ukraińcy docierający do Polski zostali przesiedleni wskutek odgórnego nakazu. Nie jest to prawda. Była to ich dobrowolna decyzja o szukaniu schronienia przed wojną w innym kraju.

Pełna analiza: „[Ukraińscy uchodźcy nie są przesiedleńcami](#)”.

ŹRÓDŁO: FACEBOOK
(Historia i WOS_dodatek 4.1)

Prebunking

WPROWADZENIE

prebunking – czyli „obalenie wyprzedzające”, które opiera się na ostrzeżeniu odbiorcy przed zbliżającym się zagrożeniem – przekazem dezinformacyjnym oraz na wyjaśnieniu technik manipulacji.

Co powiedzieć uczniom?

Jednym ze sposobów ograniczania dezinformacji w internecie jest fact-checking, czyli konfrontowanie zamieszczonych wiadomości z faktami. Niestety, pomimo tych działań dezinformacja w sieci rozpowszechnia się nadal. Dlatego naukowcy szukają innych metod, które ograniczyłyby rozpowszechnianie się fake newsów.

Badacze z Uniwersytetu Cambridge przeprowadzili już kilka badań wskazujących na skuteczność prebunkingu. Jedno z nich, prowadzone m.in. z firmą Jigsaw, polegało na wyświetleniu uczestnikom badania – przed pokazaniem zmanipulowanych treści – krótkich edukacyjnych filmów na temat dezinformacji. Okazało się, że dzięki wcześniejszemu zapoznaniu się z mechanizmami manipulacji uczestnicy badania potrafili skuteczniej rozpoznać fałszywe informacje. Nie byli oni tak podatni na taktyki wykorzystywane przez twórców manipulacji jak osoby, które wcześniej nie oglądały filmów edukacyjnych.

Prebunking jest coraz częściej wykorzystywany przez najpopularniejsze platformy technologiczne. Jego zaletą jest to, że nie pozwala rozpowszechniać się fake newsom w przeciwieństwie do fact-checkingu, który z zasady pojawia się dopiero gdy fake news już dotrze do znacznej liczby osób.

Głównym założeniem obalania wyprzedzającego jest ostrzeżenie odbiorcy przed zbliżającym się zagrożeniem oraz obalenie wykorzystanej argumentacji wraz z wyjaśnieniem stosowanej techniki manipulacyjnej. Dzięki temu odbiorcy treści w internecie stają się bardziej odporni na dezinformację.

UMIEJSCOWIENIE W PODSTAWIE PROGRAMOWEJ:

Zakres podstawowy.

TREŚCI NAUCZANIA – WYMAGANIA SZCZEGÓŁOWE:

Uczeń odróżnia tolerancję od akceptacji; wyjaśnia, jak tworzą się podziały w społeczeństwie na „swoich” i „obcych”; rozpoznaje przyczyny, przejawy i skutki nietolerancji i stygmatyzacji oraz przedstawia możliwe sposoby przeciwstawiania się tym zjawiskom.

ĆWICZENIE

Obejrzyjcie [filmy edukacyjne](#) dotyczące badania przeprowadzonego na Uniwersytecie Cambridge.

Zagrajcie w grę edukacyjną [Bad News](#). Twórcy gry proponują graczom wcielenie się w rolę czarnego charakteru. Czy istnieje lepszy sposób na zrozumienie mechanizmów dezinformacji od przejścia – oczywiście tylko na chwilę – na ciemną stronę mocy?

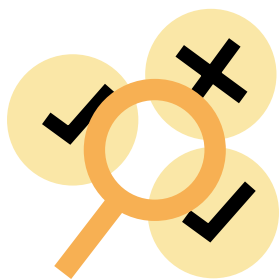
MATERIAŁY TEORETYCZNE

Materiał nr 1

Stephan Lewandowsky i John Cook [„Podręcznik teorii spiskowych”](#).

Materiał nr 2

Analiza [„Psychologiczna szczepionka przeciwko dezinformacji”](#).

Fact-checking

5 MIN.

WPROWADZENIE

fact-checking – kilkuetapowa metoda weryfikacji informacji, polegająca na sprawdzeniu, czy wszystkie stwierdzenia zawarte w pracy pisemnej, artykule informacyjnym lub przemówieniu są zgodne z prawdą.

Co powiedzieć uczniom?

To, co czytamy, widzimy i słyszymy podczas kampanii wyborczych, musimy przepuścić przez filtr krytycznego myślenia. Pomocne w dążeniu do prawdy mogą być organizacje factcheckingowe, jak np. Stowarzyszenie Demagog, które na co dzień weryfikują prawdziwość wypowiedzi polityków. Fact-checking to kilkuetapowa metoda weryfikacji informacji, polegająca na sprawdzeniu, czy wszystkie stwierdzenia zawarte w pracy pisemnej, artykule informacyjnym lub przemówieniu są zgodne z prawdą.

Na portalu demagog.org.pl czytamy, że redakcje – weryfikując wypowiedź – korzystają ze źródeł publicznie dostępnych. W miarę możliwości wykorzystują źródła maksymalnie pierwotne, nieprzetworzone, gdzie dane występują w ich oryginalnym kontekście. Zebrane informacje są podstawą do wystawienia oceny danej wypowiedzi:

- wypowiedź uznajemy za prawdziwą, gdy istnieje co najmniej jedno reprezentatywne i wiarygodne źródło, które potwierdza zawartą w wypowiedzi informację,
- wypowiedź uznajemy za częściowo fałszywą, gdy zawiera połączenie informacji prawdziwych z fałszywymi,
- wypowiedź uznajemy za fałszywą, gdy nie jest zgodna z żadną dostępną publicznie informacją opartą na reprezentatywnym i wiarygodnym źródle,
- wypowiedź uznajemy za manipulację, gdy zawiera ona informacje wprowadzające w błąd i/lub naginające/przeinaczające fakty,
- wypowiedź uznajemy za nieweryfikowalną, gdy jest niemożliwa do weryfikacji w żadnym dostępnym źródle.

Redakcje factcheckingowe przyjmują różne kategorie ocen, ale zawsze dokładnie definiują je na swojej stronie internetowej.

UMIEJSCOWIENIE W PODSTAWIE PROGRAMOWEJ:

Dokonuje krytycznej analizy materiałów z kampanii wyborczych (np. spoty, memy, ulotki i hasła wyborcze);

Wykazuje rolę mediów społeczno-sociowych w życiu politycznym we współczesnym świecie;

Interpretuje źródła odnoszące się do życia społecznego wczoraj i dzisiaj, buduje własne wypowiedzi na temat zagadnień życia społecznego, formułuje oceny i je uzasadnia, uczestniczy w debacie – z myślą o własnym rzetelnym i twórczym udziale w życiu publicznym; (HiT)

ĆWICZENIE

Zaproponuj uczniom wspólne zweryfikowanie dwóch poniższych przykładów wypowiedzi.

))) WYPowiedź

Borys Budka

Przecież to Kaczyński zlikwidował większość JOW-ów w wyborach samorządowych. Kukiz bije się o JOW-y. Kto wprowadził JOW-y w Senacie? Platforma Obywatelska. (...) Kto wprowadził w wyborach samorządowych, w miastach, za wyjątkiem miast na prawach powiatu? Platforma Obywatelska.

Tłit, 25.08.2021

ŹRÓDŁO: DEMAGOG
(Historia i WOS_dodatek 6.1)

Pełna analiza: [„Kto wprowadził, a kto likwidował jednomandatowe okręgi wyborcze?”](#)

))) WYPowiedź

Krzysztof Szczerski

Największą klęskę w tych wyborach zanotowała druga bardzo proeuropejska, głównonurtowa partia Holandii, partia pana Timmermansa. (...) **Nigdy w historii Holandii i tej partii, partia lewicy holenderskiej nie osiągnęła prawie progę. 6%** to jest wynik, który jest dla nich totalną klęską.

ŹRÓDŁO: DEMAGOG
(Historia i WOS_dodatek 6.2)

Pełna analiza: [„Ile wynosi próg wyborczy w Holandii?”](#)

Politycy podczas kampanii wyborczej składają swoim wyborcom szereg obietnic. Warto weryfikować, czy zostały one spełnione podczas sprawowania władzy.

Raport podsumowujący pierwszą kadencję prezydenta Andrzeja Dudy: [„5 lat prezydentury Andrzeja Dudy”](#).

MATERIAŁ TEORETYCZNY

Materiał nr 1

Inne raporty z obietnic wyborczych: demagog.org.pl/analizy-obietnic/.

Materiał nr 2

W serwisie [Mam prawo wiedzieć](#) można znaleźć m.in. informacje o posłach, posłankach i samorządowcach. Opublikowane są ich biografie, poglądy i oświadczenia majątkowe.

Framing

5 MIN.

WPROWADZENIE

ramowanie (ang. *framing*) – opisanie przez nadawcę informacji tylko niektórych aspektów sprawy, co może prowadzić do świadomego lub nieświadomego narzucenia interpretacji opisywanych

Co powiedzieć uczniom?

Nauczmy się krytycznie analizować materiał odtworzony w telewizji. Mimo że uczniowie deklarują, że sami nie czerpią zbyt często informacji z telewizji, warto zwrócić ich uwagę na rolę standardów dziennikarskich i konsekwencje, jakie mogą wynikać z ich nieprzestrzegania przez tradycyjne media.

UMIEJSCOWIENIE W PODSTAWIE PROGRAMOWEJ:

Zakres podstawowy.

TREŚCI NAUCZANIA – WYMAGANIA SZCZEGÓŁOWE:

Uczeń krytycznie analizuje przekazy medialne i porównuje przekazy różnych mediów dotyczące tych samych wydarzeń czy procesów; formułuje własną opinię w oparciu o poznane fakty; rozpoznaje przejawy nieetycznych zachowań dziennikarzy.

ĆWICZENIE

Rozpocznij od wybrania pojedynczego materiału z dowolnego programu informacyjnego (najpopularniejsze to Wiadomości TVP, Wydarzenia Polsatu oraz Fakty TVN). Skorzystaj z materiałów archiwalnych, dostępnych na stronach internetowych wymienionych stacji. Najlepiej, żeby przykład pochodził sprzed co najmniej kilku tygodni i dotyczył tematu znanego uczniom. Ważne, aby dotyczył sporu, czyli sytuacji, w której występuje różnica zdań.

Po obejrzeniu wideo podziel uczniów na kilkuosobowe grupy i wylosuj po jednym pytaniem na grupę. Wykonanie zadania będzie wymagało powtórnego odtworzenia nagrania. Poproś uczniów o udzielenie odpowiedzi na pytania:

- Jakie strony sporu pojawiają się w materiale?
- Ile argumentów przywoływanych jest na poparcie tej czy tamtej strony sporu?
- Czyje wypowiedzi (opinie) zostały uwzględnione w nagraniu?
- Głos której strony sporu nie został uwzględniony?
- Jakie zagadnienia związane z przedmiotem sporu zostały poruszone?
- Jakie istotne zagadnienia związane z przedmiotem sporu nie zostały poruszone?

Gdy wszyscy będą gotowi, rozłóż na środku sali duży arkusz papieru z narysowaną na środku dużą ramą do obrazu. Poproś uczniów, aby wewnątrz ramy wpisali elementy, które pojawiły się w omawianym materiale (tematy, argumenty, osoby), natomiast poza ramą – elementy,

które nie zostały uwzględnione, mimo że są istotne dla pełnego zrozumienia problemu.

Zarezerwuj sobie trochę wolnej przestrzeni ponad ramą; po wykonaniu zadania wpiszesz w tym miejscu termin „framing”. Wyjaśnij, że pojęcie to pochodzi od angielskiego słowa „frame”, czyli „rama”, i oznacza opisanie przez nadawcę informacji tylko niektórych aspektów sprawy, co może prowadzić do świadomego bądź nieświadomego narzucenia interpretacji opisywanych zdarzeń.

Opierając się na wnioskach z zadania, ustalcie, czy autor(ka) omawianego materiału spełnił(a)

standardy bezstronności, czy przeciwnie – dopuścił(a) się nadużycia. Im więcej istotnych elementów znajduje się poza ramą, tym większe prawdopodobieństwo, że materiał jest stronniczy.

Ćwiczenie pochodzi z materiałów przygotowanych dla Programowego Ruchu Odkrywców ZHP ([Fałszywe informacje? Czuwaj!](#) – scenariusz trzeci, zbiórka druga), ale z powodzeniem może być wykorzystane również w szkole!

MIEJSCE NA NOTATKI

Analiza mediów

5 MIN.

WPROWADZENIE

fakt – to coś, co miało miejsce w rzeczywistości; zdarzenie lub stan rzeczy, na które nie mamy wpływu.

opinia – to czyjeś zdanie o kimś lub o czymś; sąd, osąd zdanie, pogląd.

Co powiedzieć uczniom?

Nieufność do mainstreamowych mediów można uzasadnić dobrymi, racjonalnymi argumentami. Wielu z nich zarzucić można stronniczość. Jednak absolutna nieufność wobec mediów może przerodzić się w nieufność do wszystkiego, co popularne, oficjalne lub powszechnie uznawane za autorytet.

Co do zasady (od której istnieją wyjątki!) to właśnie po znanych i popularnych mediach, a nie po podejrzanych, alternatywnych inicjatywach, można spodziewać się największego profesjonalizmu, dostępu do najlepszych źródeł i dbałości o jakość informacji. Jak zatem korzystać z mediów głównego nurtu, żeby wyciągać z nich to, co najlepsze?

UMIEJSCOWIENIE W PODSTAWIE PROGRAMOWEJ:

Zakres podstawowy.

TREŚCI NAUCZANIA – WYMAGANIA SZCZEGÓŁOWE:

Uczeń krytycznie analizuje przekazy medialne i porównuje przekazy różnych mediów dotyczące tych samych wydarzeń czy procesów; formułuje własną opinię w oparciu o poznane fakty; rozpoznaje przejawy nieetycznych zachowań dziennikarzy.

ĆWICZENIE

Poproś uczniów, aby przyjrzeni się fragmentom dwóch tekstów, opublikowanych na tym samym portalu internetowym.

Tekst nr 1: „[Miasto nie zaopiekowało się mieszkańcami](#)”

Tekst nr 2: „[Bydgoski ratusz stawia ultimatum Komunalnikowi w sprawie odbioru śmieci](#)”

Zapytaj uczniów i uczennice, który z tekstów przeczytaliby w całości, gdyby chcieli poznać fakty dotyczące problemu z wywozem śmieci w Bydgoszczy?

Poproś, by zagłosowali (każda grupa ma jeden głos), a następnie by uzasadnili swoje odpowiedzi.

bydgoszcz.wyborcza.pl

Miasto nie zaopiekowało się mieszkańcami [KOMENTARZ]

4 – 5 minut

Ul. Paderewskiego w Bydgoszczy. Te śmieci powinna odebrać firma Komunalnik (nadesłane)

Bydgoski ratusz nie zdał egzaminu podczas kłopotów z wywozem śmieci. Prezydent Rafał Bruski, zamiast stanąć na kapitańskim mostku i dowodzić kryzysową sytuacją, schował się w oficerskiej mesie.

bydgoszcz.wyborcza.pl

Bydgoski ratusz stawia ultimatum Komunalnikowi w sprawie odbioru śmieci

9 – 11 minut

Problem z wywozem odpadów od co trzeciego bydgoszczanina był najważniejszym punktem dzisiejszej (29 kwietnia) sesji rady miasta, która odbyła się w trybie online. Przypomnijmy, że od początku miesiąca trzy sektory, m.in. Fordon, Śródmieście i Osową Górę, przejęła nowa na lokalnym rynku firma Komunalnik z Dolnego Śląska.

ŹRÓDŁO: GAZETA WYBORCZA
(Historia i WOS_dodatek 8)

Informacja publiczna

5 MIN.

WPROWADZENIE

informacja publiczna – to każda informacja o działalności osób oraz instytucji, które pełnią funkcje publiczne, wykonują zadania publiczne lub gospodarują środkami publicznymi.

Co powiedzieć uczniom?

Wiele informacji dotyczących życia społecznego jest dostępnych na stronach organów publicznych, a szczególnie w Biuletynie Informacji Publicznej. Jest to strona internetowa, na której dana jednostka – np. urząd gminy, sąd czy spółka komunalna – publikuje informacje wymagane przez polskie prawo. Przykładem jest [Biuletyn Informacji Publicznej Miasta Kraków](#).

Drugim miejscem, w którym znajdziemy dostępne dane, to [portal danych](#) w serwisie Rzeczypospolitej Polskiej. To państwowy portal otwartych danych, który umożliwia każdemu zainteresowanemu bezpłatny dostęp do informacji publicznej z różnych kategorii. Jeśli nie znajdujemy na wskazanych stronach potrzebnych nam informacji, możemy złożyć wniosek o dostęp do informacji publicznej.

Od kogo mogę jej wymagać? Zobligowane do udzielania informacji są wszystkie organy władzy publicznej, np. kancelaria Prezydenta RP, izby rolnicze, Naczelna Rada Adwokacka, Poczta Polska, stacje sanitarno-epidemiologiczne czy biblioteki gminne.

O co mogę pytać? Pytania powinny ograniczać się przede wszystkim do działalności instytucji związanej z wykonywaniem zadania publicznego (np. ochrona zdrowia, transport publiczny, edukacja czy kultura) oraz do spraw związanych z wydatkowaniem publicznych pieniędzy.

Prawo dostępu do informacji publicznej wynika wprost z przepisu [art. 61 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 roku](#).

UMIEJSCOWIENIE W PODSTAWIE PROGRAMOWEJ:

Zakres podstawowy.

WARUNKI I SPOSÓB REALIZACJI:

W kształceniu kompetencji pozyskiwania, gromadzenia, porządkowania, analizy i prezentacji informacji o życiu społecznym, w tym publicznym, powinna być wykorzystywana technologia informacyjno-komunikacyjna. Istotne jest korzystanie ze stron internetowych instytucji publicznych, w tym organów samorządowych, organów władzy publicznej, organizacji społecznych, instytucji międzynarodowych. Niezbędna jest również praca z różnymi typami przekazu, także interaktywnymi.

ĆWICZENIE

Podziel uczniów na grupy. Niech każda grupa przygotuje wniosek o dostęp do informacji publicznej. Uzyskanie wiarygodnej informacji jest jednym ze sposobów walki z dezinformacją. Dzięki wiedzy, którą otrzymamy od instytucji, będziemy mogli weryfikować pojawiające się przekazy. Wspólnie omówcie przygotowane wnioski.

Pierwszy krok to ustalenie, czego chcemy się dowiedzieć, np:

- a. Ilu uczniów rozpoczęło naukę w tym roku szkolnym?
- b. Ile interwencji podjęła Straż Miejska w sezonie grzewczym w sprawie palenia odpadami?
- c. Ile wniosków o informację publiczną otrzymuje dyrekcja szkoły?

Teraz zastanówcie się, kto może udzielić Wam takiej informacji:

- a. Urząd Gminy
- b. Straż Miejska
- c. dyrekcja szkoły

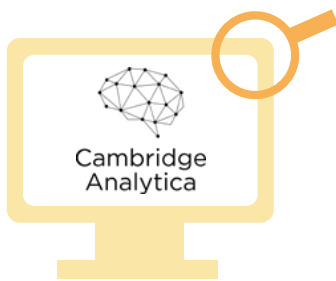
MATERIAŁ TEORETYCZNY

Więcej informacji o tym, jak wypełnić wniosek, znajdziesz na stronie informacjapubliczna.pl.

MIEJSCE NA NOTATKI

A series of horizontal dotted lines provided for taking notes.

Cambridge Analytica

5 MIN.

WPROWADZENIE

cyfrowy ślad – są to informacje na temat aktywności konkretnych osób w sieci, magazynowane na serwerach dostawców internetu i właścicieli stron. Tworzą go m.in. zdjęcia, informacje o zakupionych produktach, nicki, wpisy na blogach, ale również dane, które zostawiamy w sieci mimowolnie, np. adres IP czy informacja o systemie operacyjnym, z którego korzystamy.

Co powiedzieć uczniom?

Pozostawiamy w internecie wiele informacji o nas samych. O tym, co nas interesuje, co kupujemy, co przeglądamy. Pojawia się pytanie, co dzieje się z tymi danymi. Rąbka tajemnicy uchyliła afera Cambridge Analytica. Pobrano informację o ogromnej liczbie użytkowników Facebooka. Następnie te dane stały się podstawą do łączenia ludzi w grupy. Potem stworzono komunikaty skierowane bezpośrednio do tych grup. Dzięki temu wysłana treść miała szansę mocniej wpłynąć na jej odbiorców. Firma Cambridge Analytica, która zajmowała się analizą pobranych danych, jest łączona z sukcesem Donalda Trumpa w wyborach prezydenckich w USA i sukcesem kampanii brexitowej.

Firma ta – twierdząc, że prowadzi działalność naukową – pozyskała dane **87 mln** użytkowników Facebooka. Dane te zostały pobrane w większości bez wiedzy użytkowników.

Ten proceder **został ujawniony w 2018** roku przez sygnalistę Chrisa Wylie'ego, pracownika Cambridge Analytica. Opisana afera dobitnie ukazuje konsekwencje pozostawiania danych w internecie. Pozornie neutralne informacje stały się podstawą do wpływania na decyzje podejmowane przez wyborców.

UMIEJSCOWIENIE W PODSTAWIE PROGRAMOWEJ:

Zakres rozszerzony.

TREŚCI NAUCZANIA – WYMAGANIA SZCZEGÓŁOWE:

Uczeń wykazuje rolę mediów społecznościowych w życiu politycznym we współczesnym świecie.

ĆWICZENIE

W tym zadaniu uczniowie będą potrzebowali komputerów. Włączcie przeglądarkę o nazwie Firefox i otwórzcie stronę z dedykowanymi jej dodatkami. Wyszukajcie dodatek o nazwie Lightbeam. Jest to narzędzie, które umożliwia zadbanie o prywatność w sieci. Dzięki niemu dowiemy się, kto i jakie dane gromadzi podczas naszego surfowania. Zainstalujcie dodatek w przeglądarce. Następnie otwierajcie różne strony internetowe i na bieżąco sprawdzajcie, co dzieje

się z grafem Lightbeam. Będzie on dostępny po kliknięciu ikonki:

Ikonka znajduje się w prawym górnym rogu okna przeglądarki. Zwróćcie uwagę na pojawiające się w grafie strony internetowe, które nie były przez Was otwierane (kształt trójkąta). To one zbierają informacje bez Waszej wiedzy. Wyście kilka takich stron.

